

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2018, sen. zn. 29 ICdo 85/2017, ECLI:CZ:NS:2018:29.ICDO.85.2017.1

Číslo: 116/2019

Právní věta:

Započtení není způsobem či formou (s)plnění dluhu, takže pro účely posouzení, zda nejde o neúčinný právní úkon ve smyslu § 111 insolvenčního zákona, započtení nemůže (objektivně vzato) odporovat pravidlu vyjádřenému v odstavci 1 větě druhé tohoto ustanovení. Započtení, k němuž došlo poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka, není ani úkonem vedoucím k „nikoli zanedbatelnému zmenšení majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka“. Jestliže právní úkon, jímž dlužník poté, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, započtl svou pohledávku proti pohledávce věřitele, nevedl k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku, který může náležet do jeho majetkové podstaty, pak nejde o neúčinný právní úkon bez zřetele k tomu, že současně nešlo o právní úkon ve smyslu § 111 odst. 2 insolvenčního zákona.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.11.2018

Spisová značka: 29 ICdo 85/2017

Číslo rozhodnutí: 116

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Insolvenční řízení, Odporovatelnost, Započtení pohledávky

Předpisy: § 111 odst. 1 IZ

§ 111 odst. 2 IZ

§ 140 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Rozsudkem ze dne 13. 4. 2016, č. j. 41 ICm 298/2015-122, Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „insolvenční soud“):

[1] Zamítl žalobu, kterou se žalobce (Česká insolvenční v. o. s., jako insolvenční správce dlužníka R. H. a. s.) domáhal vůči žalovanému (L. I. D., s. r. o.) určení, že dohoda o vzájemném zápočtu závazků a pohledávek uzavřená mezi dlužníkem a žalovaným dne 16. 8. 2013 (dále též

jen „dohoda o započtení“) je neplatná (bod I. výroku).

[2] Zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal vůči žalovanému určení, že dohoda o započtení je vůči věřitelům dlužníka právně neúčinná (bod II. výroku).

[3] Zamítl žalobu, kterou se žalobce domáhal vůči žalovanému zaplacení částky 319 392 Kč do majetkové podstaty dlužníka (bod III. výroku).

[4] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (bod IV. výroku).

2. Insolvenční soud – vycházejí z ustanovení § 37 a násl. a § 49a zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), z ustanovení § 267 a násl. zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, a z ustanovení § 111, § 140, § 205 odst. 2, § 231, § 239 odst. 3, § 240 a § 241 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) – dospěl po provedeném dokazování k následujícím závěrům:

3. Dohoda o započtení není neplatná ve smyslu § 37 a násl. obč. zák., ani pro obcházení insolvenčního zákona nebo pro rozpor se zákonem daný přímým úmyslem obou smluvních stran krátit ostatní věřitele.

4. Dohoda o započtení není neúčinná; jelikož k ní došlo po zahájení insolvenčního řízení, nelze její neúčinnost posuzovat podle ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona a předpoklady neúčinnosti podle § 111 insolvenčního zákona nejsou splněny.

5. Zamítnutí žaloby o vydání plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty dlužníka plyne ze zamítnutí žaloby o určení, že tento právní úkon (dohoda o započtení) je neúčinný (určení neúčinnosti a vydání plnění z neúčinného právního úkonu bylo požadováno formou tzv. eventuálního petitu k požadavku o určení neplatnosti dohody o započtení uplatněnému tzv. petitem primárním).

6. K odvolání žalobce Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 2. 2. 2017, č. j. 41 ICm 298/2015, 101 VSPH 613/2016-144 (KSHK 41 INS 22280/2013):

[1] Potvrdil rozsudek insolvenčního soudu (první výrok).

[2] Určil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

7. Odvolací soud – odkazuje na ustanovení § 111, § 140 a § 240 až § 242 insolvenčního zákona – dospěl po přezkoumání napadeného rozhodnutí k následujícím závěrům:

8. Insolvenční soud si pro své rozhodnutí obstaral dostatek skutkových podkladů a také jeho právní argumentace je správná a lze na ni odkázat.

9. Odvolací soud sdílí bez výhrad závěr insolvenčního soudu, že žalobce nepředložil žádné relevantní důkazy vedoucí k závěru, že smluvní strany uzavřely dohodu o započtení s přímým úmyslem krátit ostatní věřitele dlužníka.

10. Odvolací soud nesdílí názor žalobce, že neúčinnost právního úkonu, který dlužník učinil po zahájení insolvenčního řízení, je nutné posuzovat nejen z hledisek uvedených v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona, ale též podle ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona. Neúčinnost právního úkonu, který dlužník učinil (jako v této věci) po zahájení insolvenčního lze dovodit jen podle zákonných předpokladů uvedených v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona.

11. Jestliže insolvenční zákon připouští (v § 140 odst. 2), že započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je přípustné i po rozhodnutí o úpadku, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, a jestliže bylo prokázáno, že v této věci dlužník uzavřel se žalovaným dohodu o započtení ještě před vykonatelností předběžného opatření, kterým soud zakázal zápočty mezi dlužníkem a jeho věřiteli do právní moci rozhodnutí o insolvenčním návrhu, a není-li dohoda o započtení nepřipustnou z hledisek uvedených v § 140 odst. 3 insolvenčního zákona (což nebylo ani tvrzeno, ani prokázáno), pak je třeba pokládat dohodu o započtení za platnou a její případnou neúčinnost lze dovodit, jen kdyby jí byla porušena zákonná omezení dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou uvedená v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona.

12. Odvolací soud sdílí názor insolvenčního soudu, že dohoda o započtení není neúčinným právním úkonem dlužníka již proto, že v jejím důsledku nedošlo k podstatné změně skladby v majetkové podstatě dlužníka, v jejím využití nebo určení, stejně tak jako v jejím důsledku nedošlo k nikoliv zanedbatelnému zmenšení majetku dlužníka; tato dohoda byla naopak učiněna za podmínek obvyklých v obchodním styku a dlužník na jejím základě obdržel i přiměřené protiplnění.

13. Dohodou o započtení se majetek dlužníka podstatně nezmenšil a v jejím důsledku nedošlo k podstatné změně ve skladbě tohoto majetku, uváží-li se, že předmětem započtení byla částka 319 392 Kč, kdežto hodnota majetku dlužníka v době uzavření dohody o započtení činila přes 490 miliónů Kč. O neúčinnou dohodu o započtení by za této situace nešlo, ani kdyby byl dlužník v době jejího uzavření v úpadku.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

14. Proti rozsudku odvolacího soudu (a to výslovně proti oběma jeho výrokům) podal žalobce dovolání, jehož přípustnost vymezuje ve smyslu ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), argumentem, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Dovolatel namítá, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle § 241a odst. 1 o. s. ř.), a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

15. V mezích uplatněného dovolacího důvodu dovolatel především nesouhlasí se závěrem, že při posuzování neúčinnosti dohody o započtení nelze aplikovat ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona.

16. Pro případ, že by se dovolací soud ztotožnil s názorem, že je namístě aplikovat pouze § 111 odst. 1 insolvenčního zákona, nelze podle dovolatele vycházet z té části tohoto ustanovení, která určuje, že dlužník je povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení, přičemž toto omezení se netýká úkonů nutných k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření. Podle dovolatele by bylo možné vyjít pouze z § 111 odst. 1 druhé věty insolvenčního zákona, když takové závazky (jako pohledávka žalovaného) byl dlužník oprávněn plnit pouze v režimu těch ustanovení insolvenčního zákona, která upravují konkurs (prohlášený na majetek dlužníka po zápočtu).

17. Závěr soudů, že dohoda o započtení byla úkonem uskutečněným za podmínek obvyklých v obchodním styku, na jehož základě dlužník obdržel i přiměřené protiplnění, neplyne podle dovolatele z provedených důkazů. Předpoklad, že peněžitý závazek vzniklý před zahájením insolvenčního řízení splnil dlužník za podmínek stanovených insolvenčním zákonem (§ 111 odst. 1 druhé věty

insolvenčního zákona), dohoda o započtení též nesplňuje, když dlužník provedl zápočet jen vůči některým věřitelům, což odporuje základním zásadám insolvenčního řízení (§ 5 písm. b/ insolvenčního zákona), neboť někteří z věřitelů byli zápočtem nespravedlivě poškozeni a jiní naopak nedovoleně zvýhodněni.

18. Dále je v dovolání (jeho článku IV.) argumentováno za použití ustanovení § 235 a § 237 odst. 1 insolvenčního zákona ve spojení s ustanoveními § 240 až § 242 insolvenčního zákona ve prospěch závěru, že zápočet uskutečněný po zahájení insolvenčního řízení je právním úkonem, který dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, že zápočtem „došlo ke zvýhodňujícímu právnímu úkonu“, a že zápočet lze hodnotit jako úkon úmyslně zkracující ve smyslu ustanovení § 242 insolvenčního zákona. Tamtéž se uvádí, že ze zápočtu je dále zřejmé, že dlužník se zavázal uhradit žalovanému částku 1 361 977,78 Kč, čemuž s ohledem na zahájení insolvenčního řízení nemohl dostát, přičemž k takovému jednání nebyl dle § 111 insolvenčního zákona ani oprávněn (potřeboval k němu souhlas insolvenčního soudu).

19. Žalovaný ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, maje napadené rozhodnutí za správné.

III.

Přípustnost dovolání

20. Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (ve znění účinném do 29. 9. 2017) se podává z bodu 2., článku II, části první zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

21. Nejvyšší soud se nejprve zabýval přípustností dovolání v dané věci.

22. Dovolatel podal dovolání výslovně proti oběma výrokům napadeného rozhodnutí, přičemž v textu dovolání k tomu zmiňuje, že výrok o nákladech řízení napadá jako závislý na úspěchu ve věci samé. V rozsahu, v němž dovolání směřovalo proti té části prvního výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu ve výroku o nákladech řízení, a v rozsahu, v němž směřovalo proti druhému výroku napadeného rozhodnutí o nákladech dovolacího řízení, je Nejvyšší soud odmítl podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř., jelikož potud dovolatel (ve vztahu k těmto výrokům) způsobem odpovídajícím požadavku ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. nevymezil důvod přípustnosti dovolání. To, že jde o výroky závislé na výroku o věci samé, přípustnost dovolání nezakládá, a otázky položené ve vztahu k výroku o věci samé jsou pro účely posouzení přípustnosti dovolání proti výrokům o nákladech řízení právně bezcenné [k přípustnosti dovolání u akcesorických výroků srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2011, sen. zn. [29 NSČR 12/2011](#), uveřejněné pod č. 110/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, které je (stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže) dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu]. K vymezení přípustnosti dovolání srov. především usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2013, sp. zn. [29 Cdo 2394/2013](#), uveřejněné pod č. 4/2014 Sb. rozh. obč., jakož i stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017, sp. zn. Pl ÚS-st. 45/16, uveřejněné pod č. 460/2017 Sb.

23. V rozsahu, v němž dovolání směřovalo proti té části prvního výroku napadeného rozhodnutí, kterou odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu v zamítavém výroku o věci samé ohledně primárního petitu (co do požadavku o určení neplatnosti dohody o započtení), je Nejvyšší soud rovněž odmítl podle § 243c odst. 1 věty první o. s. ř., jelikož potud dovolatel způsobem odpovídajícím požadavku ustanovení § 241a odst. 2 o. s. ř. též nevymezil důvod přípustnosti dovolání (dovolací argumentace se netýká otázek neplatnosti dohody o započtení, nýbrž pouze otázek její neúčinnosti).

24. V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části prvního výroku napadeného rozhodnutí, kterou

odvolací soud potvrdil rozsudek insolvenčního soudu v zamítavém výroku o věci samé ohledně eventuálního petitu (co do požadavku o určení neúčinnosti dohody o započtení a o vydání plnění z neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty), může být přípustné jen podle § 237 o. s. ř., když pro ně neplatí žádné z omezení přípustnosti vypočtených v § 238 o. s. ř.

25. Důvod připustit dovolání v mezích vytyčených předchozím odstavcem k prověření správnosti závěru odvolacího soudu, že ustanovení § 240 až § 242 insolvenčního zákona nejsou na danou věc aplikovatelná (reprodukce dovolání, odstavec [15] výše), jakož i k řešení dalších otázek vyplývajících z aplikace § 237 odst. 1 a § 240 až § 242 insolvenčního zákona (reprodukce dovolání, odstavec [18] výše) Nejvyšší soud také nemá.

26. V rozsudku ze dne 31. 10. 2017, sen. zn. [29 ICdo 76/2015](#), Nejvyšší soud vysvětlil, že právní úkon, který dlužník učinil po zahájení insolvenčního řízení, nepodléhá úpravě obsažené v § 240 až § 242 insolvenčního zákona (srov. § 240 odst. 3, § 241 odst. 4 a § 242 odst. 3 insolvenčního zákona); jde o právní úkon, jehož neúčinnost má být poměřována úpravou obsaženou v § 111 insolvenčního zákona (srov. odstavec [58] tamtéž). V témže rozsudku Nejvyšší soud dále uzavřel (srov. jeho odstavec [61]), že předpoklady, za nichž lze vyslovit neúčinnost právních úkonů, které dlužník učinil před zahájením insolvenčního řízení vedeného na jeho majetek, jsou obecně (a logicky) nastaveny (v § 240 až § 242 insolvenčního zákona) přísněji, než předpoklady za nichž lze označit za neúčinné právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení (§ 111 insolvenčního zákona). Jinak řečeno, není pochyb o tom, že právní úkon, jímž dlužník poruší pravidla formulovaná v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona (aniž by šlo o případ, kdy to dovoluje ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona), bude zásadně právním úkonem, kterým dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některého věřitele na úkor jiných. Odkazovat v této souvislosti na ustanovení § 235 odst. 1 insolvenčního zákona však potřebné není. K těmto závěrům se Nejvyšší soud přihlásil dále např. též v rozsudku ze dne 27. 9. 2018, sen. zn. [29 ICdo 108/2016](#).

27. V mezích otázek souvisejících s přímou aplikací § 111 insolvenčního zákona je dovolání přípustné podle § 237 o. s. ř., když potud jde o otázky dovolacím soudem beze zbytku nezodpovězené.

IV.

Důvodnost dovolání

28. Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

29. Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

30. Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl (ani nemohl být) zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází. Pro právní posouzení věci jsou rozhodná následující skutková zjištění (z nichž vyšly oba soudy):

31. Dlužník (jako objednatel) a žalovaný (jako zhotovitel) uzavřeli v roce 2011 smlouvu o dílo, na jejímž základě žalovaný postupně vyfakturoval dlužníku cenu díla ve výši 18 177 168,62 Kč.

32. Dlužník vyúčtoval žalovanému 14. 6. 2013 částku 5 060 Kč z důvodu úpravy na předmětné zakázce.

33. Dlužník v souladu se smlouvou o dílo vyúčtoval žalovanému fakturou ze dne 16. 7. 2013 na zařízení staveniště 1,5 % z ceny díla (tj. 314 332,52 Kč, po odečtení dílčího plnění ve výši 12 878,59 Kč).

34. Podle bankovních výpisů uhradil dlužník 31. 7. 2013 žalovanému 7 faktur v celkové výši 1 500 035,58 Kč.

35. Dne 13. 8. 2013 nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka.

36. Dne 16. 8. 2013 uzavřel dlužník s žalovaným dohodu o vzájemném započtení pohledávek tak, že pohledávky dlužníka ve výši 319 392,52 Kč (5 060 Kč + 314 332,52 Kč) byly započteny proti pohledávce žalovaného z titulu doplatku ceny díla, přičemž rozdíl ve výši 1 361 977,78 Kč se dlužník zavázal žalovanému uhradit.

37. Dne 28. 8. 2013 podal dlužník návrh na nařízení předběžného opatření, jímž by insolvenční soud zakázal osobám, které mají pohledávky vůči dlužníku, započtení těchto pohledávek.

38. Usnesením ze dne 30. 8. 2013 (č. j. KSHK 41 INS 22280/2013-A-13) nařídil insolvenční soud předběžné opatření, jímž zakázal do právní moci rozhodnutí o insolvenčním návrhu započtení vzájemných pohledávek dlužníka a jeho věřitelů.

39. Usnesením ze dne 21. 1. 2014 (č. j. KSHK 41 INS 22280/2013-A-86) zjistil insolvenční soud úpadek dlužníka.

40. Usnesením ze dne 8. 4. 2014 (č. j. KSHK 41 INS 22280/2013-B-112) povolil insolvenční soud reorganizaci dlužníka

41. Usnesením ze dne 4. 11. 2014 (č. j. KSHK 41 INS 22280/2013-B-158) rozhodl insolvenční soud o přeměně reorganizace v konkurs.

42. Pro další úvahy Nejvyššího soudu jsou rozhodná následující ustanovení insolvenčního zákona:

Nakládání s majetkovou podstatou

§ 111 (insolvenčního zákona)

(1) Nerozhodne-li insolvenční soud jinak, je dlužník povinen zdržet se od okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení. Peněžitě závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení je dlužník oprávněn plnit jen v rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem.

(2) Omezení podle odstavce 1 se netýká úkonů nutných ke splnění povinností stanovených zvláštními právními předpisy, k provozování podniku v rámci obvyklého hospodaření, k odvrácení hrozící škody, k plnění zákonné vyživovací povinnosti a ke splnění procesních sankcí.

(3) Právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou vůči věřitelům neúčinné.

§ 140 (insolvenčního zákona)

Účinky rozhodnutí o úpadku

(...)

(2) Započtení vzájemných pohledávek dlužníka a věřitele je po rozhodnutí o úpadku přípustné, jestliže zákonné podmínky tohoto započtení byly splněny před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku, není-li dále stanoveno jinak.

(3) Započtení podle odstavce 2 není přípustné, jestliže dlužníkům věřitel

a/ se ohledně své započitatelné pohledávky nestal přihlášeným věřitelem, nebo

b/ získal započitatelnou pohledávku neúčinným právním úkonem, nebo

c/ v době nabytí započitatelné pohledávky věděl o dlužnické úpadku, anebo

d/ dosud neuhradil splatnou pohledávku dlužníka v rozsahu, v němž převyšuje započitatelnou pohledávku tohoto věřitele.

(4) Započtení podle odstavce 2 není rovněž přípustné v případech stanovených dále tímto zákonem nebo předběžným opatřením insolvenčního soudu.

V této podobě, pro věc rozhodné, platila citovaná ustanovení insolvenčního zákona v době, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, i v době uzavření dohody o započtení.

43. Judikatura Nejvyššího soudu k ustanovení § 111 insolvenčního zákona je ustálena [vedle závěrů citovaných výše (v odstavci [26]) z rozsudků Nejvyššího soudu sen. zn. [29 ICdo 76/2015](#) a sen. zn. [29 ICdo 108/2016](#)] v těchto závěrech:

44. Podal-li insolvenční správce u insolvenčního soudu žalobu, kterou odporoval dlužníkovu právnímu úkonu, v době po 31. 12. 2013, je pro posouzení, jakým způsobem měl uplatnit zákonnou neúčinnost takového úkonu (§ 111 odst. 3 insolvenčního zákona), rozhodné znění insolvenčního zákona od 1. 1. 2014; skutečnost, že dlužník učinil právní úkon před tímto datem, není významná (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2018, sp. zn. [29 Cdo 5517/2016](#)).

45. Právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními nastalými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, jsou ve smyslu ustanovení § 111 odst. 3 insolvenčního zákona (ve znění účinném do 31. 12. 2013) vůči věřitelům dlužníka neúčinné za předpokladu, že byl posléze zjištěn úpadek dlužníka (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2016, sen. zn. [29 NSČR 67/2014](#), uveřejněné pod č. 62/2017 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

46. Pro účely posouzení, zda jde o neúčinný právní úkon ve smyslu ustanovení § 111 odst. 1 a 3 insolvenčního zákona, není významné, zda se takto věřiteli dostalo na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu. Podstatné je, že šlo o právní úkon, který není podřaditelný některé z výjimek nastavených v § 111 odst. 2 insolvenčního zákona. Jedinou další korekcí je rozhodnutí insolvenčního správce, že neúčinnost právního úkonu dlužníka neuplatní, neboť je pro majetkovou podstatu dlužníka v konečném důsledku výhodný (rozsudek Nejvyššího soudu sen. zn. [29 ICdo 108/2016](#)).

47. Platba, kterou dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, na peněžitý závazek vzniklý v souvislosti s omezením jeho podnikatelské činnosti (s rušením „dílčích provozoven“ dlužníka), není úkonem nutným k provozování podniku dlužníka v rámci obvyklého hospodaření (§ 111 odst. 2 insolvenčního zákona). Pro posouzení, zda dlužník platbou odvracel hrozící škodu, je zpravidla rozhodující povaha platbou hrazeného plnění a jeho význam pro majetkovou podstatu dlužníka (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sen. zn. [29 ICdo](#)

[17/2016](#)).

48. K započtení pohledávek pak byly v rozhodovací praxi Nejvyššího soudu zformulovány (zčásti i pro poměry ustavené § 140 insolvenčního zákona) následující závěry:

49. Započtení (kompenzace) je způsob zániku vzájemně se kryjících pohledávek dlužníka a věřitele, jímž odpadá dvojí splnění vzájemných pohledávek. Ustanovení § 580 obč. zák. vymezuje (i pro obchodněprávní vztahy) předpoklady, při jejichž splnění k započtení dochází. Mezi základní předpoklady započtení tak patří vzájemnost pohledávek (musí jít o dva závazky mezi těmiž subjekty, kdy věřitel jedné pohledávky je zároveň dlužníkem druhé a naopak), stejný druh plnění, způsobnost pohledávek k započtení a právní úkon směřující k započtení [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2010, sp. zn. [32 Cdo 4407/2009](#), uveřejněný v časopise Soudní judikatura číslo 9, ročník 2010, pod číslem 127, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. [29 Cdo 1430/2014](#), uveřejněný pod č. 63/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 63/2018“)].

50. Započtení pohledávek nelze považovat za „nějaký jiný“ způsob či formu plnění dluhu; jde o způsob zániku nesplněného závazku, při němž naopak dvojí plnění odpadá (povinnost plnit zaniká) [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. [32 Odo 1143/2004](#), uveřejněný pod č. 90/2006 Sb. rozh. obč., nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017, sen. zn. [29 ICdo 12/2015](#), uveřejněný pod číslem 92/2018 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 92/2018“)].

51. Započtením se stranám zápočtu nedostává žádného plnění, natož takového plnění, které by mohlo být využitelné k (byť jen částečnému) uspokojení přihlášených pohledávek jiných věřitelů dlužníka; nelze však přehlédnout, že započtením dlužník „ztrácí“ majetek (pohledávku), který by mohl být využitelný k shora zmíněnému účelu. Z povahy započtení přitom současně plyne, že jde vždy o úkon „ekvivalentní“ (vzájemné pohledávky zanikají jen v rozsahu, v němž se kryjí). Není-li započtení plněním dluhu, je zároveň pojmově vyloučeno, aby šlo o neúčinný právní úkon podle ustanovení § 240 insolvenčního zákona (R 92/2018).

52. Insolvenční řízení je soudním řízením, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a jeho řešení některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů (srov. § 1 písm. a/ a § 2 písm. a/ insolvenčního zákona). Toto řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn (§ 5 písm. a/ insolvenčního zákona). Vzhledem k účelu insolvenčního řízení proto zákonodárce upravil možnost započtení v jednotlivých fázích insolvenčního řízení tak, aby vyřešil střet mezi zájmy jednotlivých věřitelů uspokojit v maximální možné míře svou pohledávku a nadřazeným společným zájmem, jehož cílem by, při respektování postavení věřitelů, mělo být maximální možné uspokojení pohledávek všech věřitelů (R 63/2018).

53. Ve fázi od podání insolvenčního návrhu do rozhodnutí, kterým se zjišťuje úpadek dlužníka, není zásadně započtení zakázáno (za dodržení § 111 insolvenčního zákona). Výjimku představuje doba, po kterou trvá moratorium (§ 122 odst. 3 insolvenčního zákona). Od účinnosti rozhodnutí o úpadku (jež nastává zveřejněním tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku, srov. § 89 insolvenčního zákona) je započtení přípustné pouze za podmínek uvedených v § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona (R 63/2018).

54. U pohledávek za majetkovou podstatou (§ 168 insolvenčního zákona) a pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou (§ 169 insolvenčního zákona) bude vyplývat nepřípustnost započtení zpravidla již z nemožnosti dostát podmínce uvedené v § 140 odst. 3 písm. a/ insolvenčního zákona (tyto pohledávky nebudou přihlášeny do insolvenčního řízení) [R 63/2018].

55. Je-li úpadek řešen reorganizací, je započítávání zakázáno od doby zveřejnění návrhu na povolení reorganizace (§ 324 odst. 3 insolvenčního zákona) bez ohledu na to, zda k němu mohlo dojít (již) ve fázi před rozhodnutím o úpadku. Předběžným opatřením insolvenčního soudu může být pro určité pohledávky stanovena výjimka a započtení může být připuštěno (§ 82 odst. 3 písm. b/ insolvenčního zákona). Samotné povolení reorganizace nemá na zákaz započtení plynoucí z § 324 odst. 3 insolvenčního zákona vliv, a to přesto, že právní mocí rozhodnutí o povolení reorganizace se ruší omezení dispozičních oprávnění dlužníka, ke kterým došlo ze zákona nebo rozhodnutím insolvenčního soudu v dosavadním průběhu insolvenčního řízení, ledaže insolvenční soud rozhodne podle § 332 jinak (§ 330 odst. 1 insolvenčního zákona) [R 63/2018].

56. Zákaz započtení plynoucí z § 324 odst. 3 insolvenčního zákona pomíjí buď rozhodnutím insolvenčního soudu dle § 237 odst. 1 insolvenčního zákona, účinností reorganizačního plánu (§ 352 odst. 3 insolvenčního zákona) nebo přeměnou reorganizace v konkurs (§ 363 odst. 5 věta druhá insolvenčního zákona). Přitom je nepochybné, že rozhodnutím insolvenčního soudu dle § 237 odst. 1 insolvenčního zákona či přeměnou reorganizace v konkurs před účinností reorganizačního plánu nepomíjí omezení započtení plynoucí z § 140 odst. 2 až 4 insolvenčního zákona (R 63/2018).

57. Vzhledem k odlišnostem v právní úpravě institutu započtení v insolvenčním zákoně (oproti úpravě obsažené v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání) je nezbytné judikurní výstupy, k nimž dospěla soudní praxe při posuzování odporovatelnosti a neúčinnosti započtení v konkursním právu, pro poměry té které věci vždy poměřovat úpravou, která v insolvenčním zákonu započtení (za určitých podmínek a nikoli v každé fázi insolvenčního řízení) připouští. Korektivem by zde měla být úvaha, že započtení nebude neúčinným právním úkonem, kdyby se stejným výsledkem mohlo být provedeno i v průběhu insolvenčního řízení. Přitom i v poměrech zákona o konkursu a vyrovnání se judikatura vyslovovala k neúčinnosti započtení vždy ve vazbě na (ne)účinnost smlouvy, z níž vzešla započítávaná pohledávka. Jinými slovy, na „neúčinnost“ započtení lze zásadně usuzovat jen na základě posouzení právního úkonu, z něž vzešla pohledávka, kterou věřitel dlužníka, ohledně kterého je vedeno insolvenční řízení, použil k započtení, jako neúčinného (R 92/2018).

58. Ve výše uvedeném judikurním rámci lze k právním otázkám, pro jejichž zodpovězení Nejvyšší soud připustil dovolání, přijmout následující závěry:

59. Dohoda o započtení byla uzavřena 16. 8. 2013, tedy poté, co dne 13. 8. 2013 nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení (okamžikem zveřejnění vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení, v insolvenčním rejstříku) a předtím, než insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka (21. 1. 2014), předtím, než byl v insolvenčním rejstříku zveřejněn dlužníkův návrh na povolení reorganizace z 24. 3. 2014 (25. 3. 2014, B-93) a předtím, než insolvenční soud reorganizaci povolil (8. 4. 2014). V intencích závěrů plynoucích z R 63/2018 (srov. odstavce [52], [53], [55] a [56] výše) tak započtení bylo možné či přípustné (insolvenční zákon je nevylučoval) při současném dodržení podmínek uvedených v § 111 insolvenčního zákona.

60. Z dovolací argumentace (jak byla reprodukována výše v odstavcích [16] a [17]) se rovněž podává, že dovolatel pokládá započtení za způsob (s)plnění dluhu. Judikatura Nejvyššího soudu však stojí na závěru jiném; totiž na tom, že započtení není nějakým „jiným“ způsobem či formou splnění dluhu (R 92/2018, jak citováno v odstavci [50] a [51] výše). To ovšem činí nesprávným dovolatelův názor, že dohoda o započtení má být při konfrontaci s úpravou obsaženou v § 111 insolvenčního zákona poměřována pouze pravidlem vyjádřeným v odstavci 1 větě druhé tohoto ustanovení. Ve skutečnosti je tomu právě naopak. Započtení není způsobem či formou (s)plnění dluhu, takže pro účely posouzení, zda nejde o neúčinný právní úkon ve smyslu § 111 insolvenčního zákona, započtení nemůže (objektivně vzato) odporovat pravidlu vyjádřenému v odstavci 1 větě druhé tohoto ustanovení. Dovolání proto není ani potud opodstatněné.

61. Započtení, k němuž došlo poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na majetek dlužníka, není ani úkonem vedoucím k „nikoli zanedbatelnému zmenšení majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka“; z jeho povahy totiž plyne, že jde vždy o úkon ekvivalentní (R 92/2018, jak citováno v odstavci [51] výše). Takové započtení však může vést „k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka“. V dané věci nebyla otázka změny ve využití nebo určení majetku ani nastolena (že by dohoda o započtení směřovala k porušení těchto pravidel, nebylo ani tvrzeno); s otázkou, zda uzavřením dohody o započtení v dané věci nedošlo k podstatné změně ve skladbě majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka, se pak odvolací soud přílehlavě vypořádal (srov. odstavce [12] a [13] výše).

62. Ve vztahu k jiným částem ustanovení § 111 insolvenčního zákona (než k odstavci 1 větě druhé tohoto ustanovení) dovolatel zpochybňuje výklad podaný odvolacím soudem jen potud, že závěr, že dohoda o započtení byla úkonem uskutečněným za podmínek obvyklých v obchodním styku, neplyne z provedených důkazů (srov. odstavec [17] výše). Dovolatel nicméně přehlédl, že ustanovení § 111 odst. 2 insolvenčního zákona se coby výjimka ze zákazu formulovaného v § 111 odst. 1 insolvenčního zákona může prosadit (a je důvod je zkoumat) za předpokladu, že právní úkon dlužníka vybočil z rámce vytyčeného mu pro nakládání s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, právě ustanovením § 111 odst. 1 insolvenčního zákona. Jinak řečeno, jestliže právní úkon, jímž dlužník poté, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, započtl svou pohledávku proti pohledávce věřitele, nevedl k podstatné změně ve skladbě, využití nebo určení majetku, který může náležet do jeho majetkové podstaty, pak nejde o neúčinný právní úkon bez zřetele k tomu, že současně nešlo o právní úkon ve smyslu § 111 odst. 2 insolvenčního zákona. Zkoumání, zda dohoda o započtení byla úkonem uskutečněným za podmínek obvyklých v obchodním styku, tak nemělo (a nemá) žádný vliv na výsledek řízení.

63. Ke vztahu základních zásad insolvenčního řízení k institutu započtení v průběhu insolvenčního řízení se Nejvyšší soud již vyjádřil v R 63/2018 (srov. opět odstavec [52] výše), přičemž k dovolatelově námitce v uvedeném směru lze jen dodat, že pouze z toho, že dohoda o započtení se týkala pouze jednoho z dlužnickových věřitelů, žádný rozpor se zásadami insolvenčního řízení neplyne a plynout nemůže. Zjevně nezákonné by naopak byly postupy, jimiž by insolvenční soud započtení jen proto zakazoval.

64. Tento závěr s sebou nese konečné posouzení podaného dovolání jako nedůvodného; Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), dovolání ve zbývajících částech zamítl (§ 243d písm. a/ o. s. ř.).

65. Výrok o nákladech dovolacího řízení se opírá o ustanovení § 243c odst. 3, § 224 odst. 1, § 142 odst. 1 a § 146 odst. 3 o. s. ř., když dovolání bylo zčásti odmítnuto a zčásti zamítnuto, čímž žalovanému vzniklo právo na náhradu účelně vynaložených nákladů dovolacího řízení.

66. Náklady žalovaného v dovolacím řízení sestávají z odměny advokáta za jeden úkon právní služby (vyjádření k dovolání z 2. 6. 2017), určené podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění účinném do 30. 6. 2018.

67. Incidenční spor o odpůřčí žalobě je ve smyslu ustanovení § 9 odst. 4 písm. c/ advokátního tarifu sporem ve věcech rozhodovaných v insolvenčním nebo obdobném řízení, u kterého se považuje za tarifní hodnotu částka 50 000 Kč (srov. dále § 7 bod 5. advokátního tarifu). Tomu odpovídá mimosmluvní odměna za 1 úkon právní služby ve výši 3 100 Kč (srov. § 11 odst. 1 písm. k/ advokátního tarifu). Spolu s náhradou hotových výdajů dle § 13 odst. 3 advokátního tarifu ve výši 300 Kč a částkou odpovídající 21% dani z přidané hodnoty (714 Kč) tak dovolací soud přiznal žalovanému

k tíži žalobce celkem částku 4 114 Kč.

68. V tom, že jde o odpůrčí žalobu a že žalobcem je insolvenční správce, v žádném případě netkví (jak pro případ, že s dovoláním neuspěje, tvrdil dovolatel) důvod hodný zvláštního zřetele pro nepřiznání náhrady nákladů dovolacího řízení úspěšnému žalovanému (§ 150 o. s. ř.).